

Friedrich von Hügel

og "The Mystical Element of Religion"

Friedrich von Hügel er en af Victoria-tidens store katolske forfattere. Hans analyse af religionen og dens udtryk kulminerer i teorien om de tre elementer, der fortsat er aktuel og værd at beskæftige sig med. Artiklen giver en kort introduktion til von Hügel's tanker¹

Af Michael Karbo

Introduktion

Baron *Friedrich von Hügel* (1852-1925) er kendt som en af den victorianske æras helt store katolske filosoffer. Han er født i Firenze, hvor hans far var østrigsk ambassadør; moderen var skotte. Som 15-årig flyttede von Hügel i 1867 med sin familie til England, hvor han opholdt sig resten af livet. Han var en klassisk dannet lægmand, der beherskede syv sprog, men aldrig fik en akademisk uddannelse. Von Hügel sidestilles ofte med *John Henry Newman* som katolsk tænker med stor betydning for Kirken.² I 1920 blev han som den første katolik æret som *Doctor of Divinity* ved Oxford-universitetet.

Jeg er selv stødt på von Hügel's forfatterskab i tre sammenhænge. Dels nævnes han flere gange i den engelske forfatter *Susan Howitch* store romanserie *Church of England*. Jesuiten *Gerard W. Hughes* refererer ofte til von Hügel's tankesæt i sine bøger.³ Og endelig var den anglikanske *Evelyn Under-*

¹ Anvendt litteratur:
Gerard W. Hughes: "God of Surprises"
Friedrich von Hügel: "The Mystical Element of Religion" samt "Selected Letters 1896 – 1924"
Artikler fundet på internet

² *John Henry Newman* (21. februar 1801 – 11. august 1890), engelsk katolsk præst og senere kardinal, som i oktober 1845 var konverteret fra Den anglikanske til Den katolske Kirke. Red.

³ Af Gerard W. Hughes foreligger i dansk oversættelse bogen *Gud i et og alt. Om menneskers længsel og Guds nær-
vær*, Forlaget Boedal 2005, 256 sider, ISBN 87-89626-25-7. Red.

hill, forfatter til spirituelle klassikere som *Worship* og *Mysticism*, stærkt påvirket af von Hügel, der vel nærmest fungerede som en slags mentor for hende.

Von Hügel har skrevet en række artikler, breve og bøger, som forholder kristendommen til den historiske udvikling, til mystik, filosofi og økumeni. Han var ikke ubetinget populær i Den katolske Kirke; von Hügel repræsenterede en modernisme, der med glæde tog videnskabelig forskning til sig, uden at det på nogen måde blev opfattet som en trussel mod troen. Han så fx den historisk-kritiske bibellæsning som noget positivt, der kunne uddybe vores religiøse viden og forståelse. Trods modstand fra det konservative katolske establishment forblev von Hügel trofast over for Den romersk-katolske Kirke hele sit liv.

Von Hügels tro

Von Hügel var funderet i en stærk og levende tro; Gud eksisterer og er nærværende, omend han kun kan erkendes som et mysterium. Vi drages mod ham i en eksistentiel længsel. Von Hügel så ingen grund til at tvivle på, at det enkelte menneske kan have kontakt med og relation til Gud.

Det betyder dog ikke, at vi nogensinde vil få svar på alle vores spørgsmål til Gud. Vi kan erfare Guds handlinger og virkning i vores eget liv, men Gud er uendeligt meget større end den skabte verden og transcenderer derfor tid og rum. Mennesket med al dets fornuft er overhovedet ikke i stand til at fatte den uendelige Gud.

For von Hügel var sakramentet, den hellige kommunion, helt centralt for det religiøse liv. I sakramentet aktiveres menneskets relation til Gud. Der er ikke tale om en én-vejs kommunikation – nej, i kærlighed og ved tilbedelse nærmer vi os Gud, og Gud besvarer denne tilnærmelse med sit nærvær.

Von Hügel bruger et smukt billede på sakramentet som en aktiv proces: "Vi kysser vores børn, fordi vi elsker dem. Men vi kysser også vores børn for at komme til at elske dem."

Von Hügel ser altså ikke menneskets gudsforhold som en statisk relation, der er indstiftet ved dåben, og som derefter kan overlades til sig selv. Nej, mennesket skal livet igennem helliggøres for at komme tættere på Gud. Hengivelsen, fordybelsen og sakramentet er vejen.

Von Hügel og mystikken

Von Hügels hovedværk er bogen *The Mystical Element of Religion* fra 1908. Værket tager afsæt i en undersøgelse af den hellige *Catherina af Genua* og hendes venner.⁴ Den omhandler i høj grad det mystiske element. Han undersøgte utallige beretninger om mystiske oplevelser indenfor forskellige religioner. Han konkluderede, at de mystiske oplevelser, som så mange personer har beskrevet, er lige så virkelige som alle de andre erfaringer, vi kan gøre os.

Von Hügel kritiserede positivismen for at skelne alt for kraftigt mellem indre og ydre erfaringer. De erfaringer, vi gør os med følelser og vilje, er lige så reelle som de ydre oplevelser. De indgår i en form for kontinuum med "den objektive virkelighed".

Når vi oplever det uendelige, sker det ikke som en mental proces, hvor vi forstår noget. Vi reagerer emotionelt, viljes- og bevidsthedsmæssigt på noget, der er lige så virkeligt som os selv, men som ikke kan fattes ved en opdeling i endelige og uafhængige komponenter. Jo tættere vi kommer på Gud, jo mere uklar bliver oplevelsen. "En religion, der er noget værd, kan aldrig udtrykke sig klart", skriver han.

⁴ Den hl. Catherina af Genua, 1447-1510, italiensk helgen og mystiker. Red.

Religionens tre elementer

Von Hügel er især kendt for teorien om ”de tre elementer”. Han ser tre elementer, som både karakteriserer menneskets vækst og udviklingen af den vestlige civilisation. De tre elementer indgår som komplementerende elementer i al religion.

De tre elementer er:

- Det historisk/institutionelle element
- Det kritiske/videnskabelige element
- Det mystiske/eksperimenterende element

Disse tre elementer danner et organiserende system, som gør det muligt at forstå og beskrive den balance, udvikling og de modsætninger, man finder både indenfor kristendommen og i det troende individ. Eksempelvis beskriver von Hügel Det ny Testaments forfattere Peter, Paulus og Johannes som repræsentanter for henholdsvis det historisk/institutionelle, det kritiske/videnskabelige og det mystiske element.

Elementerne forklares lettest med afsæt i menneskets vækst gennem de tilsvarende livsfaser: barndom, ungdom og voksenliv. Elementernes betydning rækker dog langt videre end disse livsfaser. De tre elementer er nærmest aspekter af eller komponenter i Kirken og i den enkeltes trosliv.

Det historisk/institutionelle element

Det historisk/institutionelle element er troens grundlag. Her er tale om den helt basale religiøse indlæring og skoling, som sker via sanserne og hukommelsen; en religiøs og moralsk opdragelse, som traditionelt sker ved kirkegang og bibelhistorie, i familierne og i skolen.

Elementet passer til barndommens behov; indlæringen sker sanseligt og via hukommelsen, Der arbejdes med symboler, billeder, salmer, fortællinger osv. Det hele sker harmonisk og relativt ukompliceret i overensstemmelse med barnets behov for kærlighed, tryghed og vished. Indlæringen er passiv; der stilles ikke spørgsmål til noget som helst.

Kaster vi et blik på de sekulariserede vesteuropæiske samfund, er det oplagt, at dette historisk/institutionelle element stort set er forsvundet fra skolerne. Derfor er næsten alle unge så fremmede over for kristendommen – de har aldrig lært basis.

Det kritiske/videnskabelige element

Dette element passer til ungdommen med dens trang til at danne egne meninger og søge sandheder i mangfoldigheden. Hvor det historisk/institutionelle element repræsenterer den mere naive barnetro, står det kritiske element for udfordringer og oprør.

De indlærte sandheder skal klargøres, afprøves, kommunikeres og relateres til virkeligheden og samfundslivet uden for Kirken.

Von Hügel fandt, at Den katolske Kirke på hans tid havde meget svært ved at give plads til religionens kritiske element. Det er også store krav, der stilles til Kirken; den skal være åben og ikke-fordømmende overfor et omliggende samfund – konstant i dialog med videnskaberne, filosofien, ateisme, værdirelativismen osv. Men for von Hügel er der intet alternativ; en kirke, der lukker sig for samfundet og ikke går i clinch med aktuelle problemstillinger, vil ende i meningscensur og undertrykkelse.

Da Gud er til stede i alle fænomener, må Kirken og det troende menneske ganske naturligt forholde sig åbent til de spørgsmål og problemstillinger, der opstår – intet står uden for den religiøse sfære.

Hvis vi som kristne ikke udvikler dette religionens kritiske element, forbliver troslivet på et infantilt og passivt stadie, som kun kan eksistere løsrevet fra vores øvrige adfærd, dagligdag og samfundsliv. Men hvis vi modsat udelukkende baserer vores religiøsitet på det kritisk/intellektuelle element, risikerer vi at ende i en gold intellektualisme, evigt polemisk og teoretiserende.

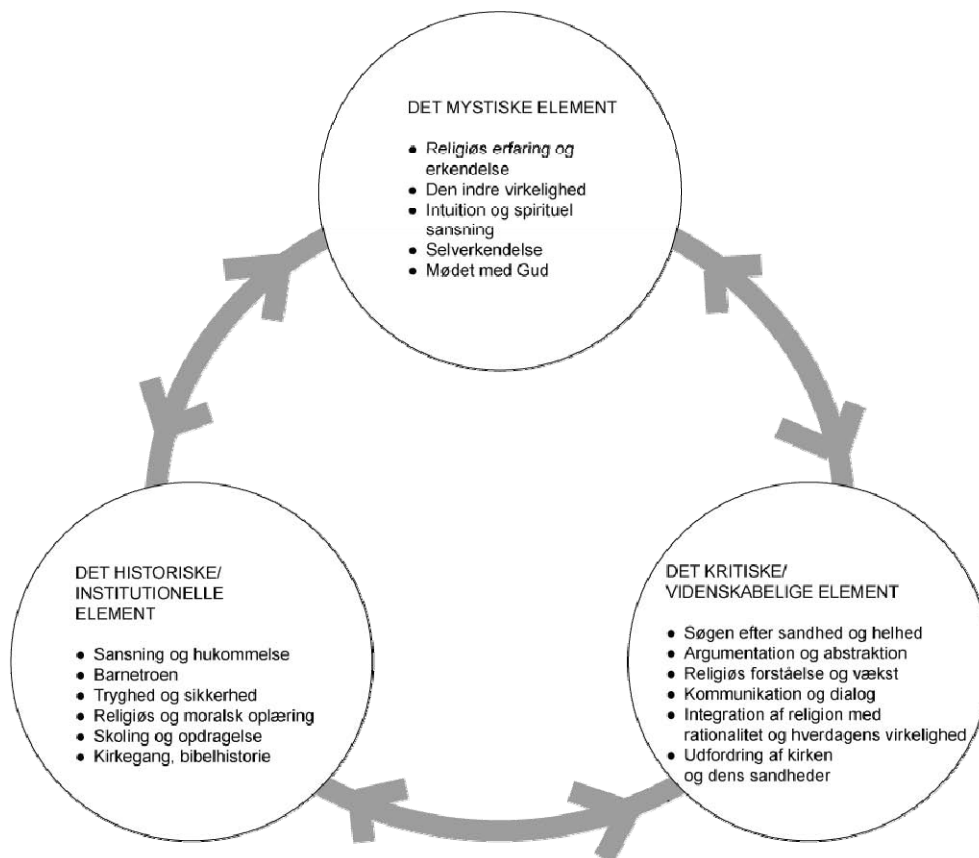
Det mystiske/eksperimenterende element

Karakteristisk for voksenlivet er den øgede bevidsthed om personens indre liv. Hvor ungdommen er karakteriseret af udadrettede aktiviteter og en søgning mod bekræftelse og selvrealisering, vokser den modne persons bevidsthed og selverkendelse. Vi kommer tættere på os selv og dermed på Gud.

Den indre verden er helt unik for hver enkelt person. Den erfares intuitivt med et "udvidet sanseapparat" – gennem religiøse fornemmelser, visioner, klarsyn, drømme og andre mere eller mindre mystiske oplevelser. Her er tale om en kommunikation med Gud via en overnaturlig sansning, som fordrer sindsro, nærvær og opmærksomhed – tilstande, den yngre og udad-agerende person sjældent har tid og ro til at fordybe sig i.

De religiøse erfaringer er komplekse og svære at beskrive med ord. Man erfarer en virkelighed, som ligger udover fornuften, sproget og det rationelle sanseapparats formåen. Det erkendes, hvordan denne indre realitet i høj grad er styrende for de daglige handlinger. Man forstår, at vejen til Gud går gennem i ens kaotiske indre og de mange bevidsthedslag.

For von Hügel repræsenterer det mystiske element kulminationen på menneskets religiøse vækst. Gud erfares langt mere direkte i det indre end gennem den indlærte tro og den intellektuelt/kritiske spekuleren.

Den modne voksne besidder i et vist omfang alle tre elementer. For selvom de tre elementer udvikles successivt med alderen, er det ikke sådan, at det ene element bare erstatter det andet. Man kan nærmere sige, at elementerne vokser frem af hinanden. I barnetroen ligger kimen til kritikken og til alle spørgsmålene. Og når denne fase er udspillet og mættet, ligger den voksnes indre liv og venter som en ny og uerkendt realitet.

Ubalanceret religiøsitet

Hvis de enkelte elementer får lov til at stå alene uden at næres af de øvrige elementers kvaliteter, får vi en afsporet religiøsitet.

Er man låst til det historisk/institutionelle element, kan det muligvis give en følelse af sikkerhed og tryghed inden for de tillærte rammer, hvor Kirken har svar på alt. Tidligere tiders kristen katekese var ofte baseret på en passiv udenadslære, der kunne føre til en helt ureflekteret accept af etablerede sandheder; en religiøs holdning, der kunne være maskeret med en påtaget "ydmyghed" og indeholde en stærk undertone af fordømmelse i forhold til andre og deres synder.

Den manglende religiøse modning udtrykker sig som en åndelig hæmmethed. Religiøsiteten er gået i stå på et primitivt niveau, hvor forandringer og udfordringer kan opleves som en trussel. Det religiøse liv er stivnet og kan om nødvendigt indkapsles, så det isoleres og er helt uden kontakt til personens familie-, samfunds- og arbejdsliv.

Men det er heller ikke sundt at satse ensidigt på religionens kritiske element; det giver ikke et afbalanceret sjæleliv. Kritikken kan hurtig føre til en forkastelse af barnets umiddelbare tro og al den tryghed, den giver. Vi risikerer "store hoveder", fyldt med ord, rationelle analyser og stålsatte meninger, der lever sit eget liv fjernt fra tilbedelsen og sakramenterne. Personlige religiøse erfaringer betragtes som "subjektive" og anskues med største mistro.

Von Hügel satte mysticismen højt, da al erfaring viser, at vi kun kan komme tættere på en erkendelse af Gud via vores eget indre og en dyb, essentielt mystisk selverkendelse. Alligevel pointerer han, at det mystiske element også kan være farligt, hvis det får lov til at stå alene. Man risikerer at fortabe sig i den indre verden på bekostning af Kirkens institutionelle element. En spiritualitet, der ikke er forankret i Kirkens sakramenter, kan let rive sig løs og gå i selvsving. Hvis mystikken fjernes fra den sakramentale tilbedelse og menighedens fællesskab, fører det til ekstremer og til den spirituelle inflation, som *C. G. Jung*⁵ advarede mod – en "åndelig vækst", hvor jeg'et vokser, og hvor grundlaget ene og alene er individets egne kosmiske muligheder.

Accentueres det mystiske element uden den kritiske holdning, risikerer vi totalt udartede og kaotiske "happy-clappy" gudstjenester med alverdens mirakuløse og karismatiske tildragelser – og uundgåeligt efterfølgende psykiske sammenbrud og galskab i lys lue.

Von Hügel fremhæver vedvarende, at det er de tre elementer, som tilsammen danner eksistensens rigdom. Inden for religionen er pointen, at der er behov for en afbalancering af alle tre elementer. Først da kan Kirken og individet eksistere i en sund religiøs tilstand, der både er tryk, harmonisk, operativ og dynamisk. Den modne religiøsitet vokser ud af alle tre elementer.

Von Hügel's model med de tre religiøse elementer har vist sig langtidsholdbar. Den er fortsat berigende og aktuel her 100 år efter udgivelsen af *The Mystical Element of Religion* – når man kaster et kærligt/kritisk blik både på Kirken og på én selv.

⁵ *Carl Gustav Jung*, 1875-1961, schweizisk psykiater. Red.